

АНАЛІЗ НЕБЕЗПЕК ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

УДК 378

Яновський А. О.

У статті розглядаються небезпеки інформаційно-психологічного впливу інформаційного середовища на майбутніх фахівців соціономічної сфери педагогічних ВНЗ; виявлені найбільш поширені та небезпечні інформаційно-психологічні впливи та їх наслідки.

Ключові слова: небезпеки, інформаційне середовище, інформаційно-психологічний вплив.

АНАЛИЗ ОПАСНОСТЕЙ ИНФОРМАЦИОННО- ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ СРЕДЫ НА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЫ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ

В статье рассматриваются опасности информационно-психологического воздействия информационной среды на будущих специалистов социономической сферы педагогических ВУЗов; выявлены наиболее распространенные и опасные информационно-психологические воздействия и их последствия.

Ключевые слова: опасности, информационная среда, информационно-психологическое воздействие.

THE ANALYSIS OF DANGER INFORMATION-PSYCHOLOGICAL INFLUENCE OF THE INFORMATION ENVIRONMENT FOR THE FUTURE PROFESSIONALS SOCIONOMIC AREAS OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

In the article the dangers information and the psychological impact of the information environment for future professionals socionomic areas of pedagogical universities is consider, the most common and dangerous information-psychological influences and their consequences are identified.

Keywords: danger, information environment, information and psychological impact.

Постановка проблеми. Проблема інформаційної безпеки особистості та суспільства найбільше загострюється в останньому десятилітті, що обумовлено стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Означена проблема також була предметом занепокоєності та розгляду державними органами влади, що було відображено в Указі президента України «Про доктрину інформаційної безпеки України» та Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». Інформаційна безпека особистості є предметом вивчення багатьох учених, але швидкі зміни в інформаційному середовищі, стрімке зростання можливостей переробки, передавання та зберігання інформації змінюють інформаційне сере-

довище швидше, ніж системи захисту від негативних проявів інформаційного середовища, тому швидко змінюються правила його використання. Залежність від інформації у сучасному суспільстві, інтенсивність та відсутність ефективних механізмів регулювання її потоків, практична неможливість ізолювання людини від недостовірної, шкідливої та небезпечної інформації зумовлює постановку питання інформаційної безпеки особистості та вивчення стану її захищеності. Також слід відзначити, що впливи інформаційного середовища на особистість є маловивченими та фактично безконтрольними, що ускладнює створення ефективної системи захисту особистості. Тому виникає необхідність проведення аналізу небезпек інформаційного середовища, з якими найчастіше стикаються майбутні фахівці соціономічної сфери педагогічних ВНЗ, адже саме фахівці педагогічних університетів будуть формувати культуру безпечного використання інформаційного середовища у дітей та підлітків, які найменш захищені від впливів інформаційного середовища.

Аналіз останніх публікацій. Питанням інформаційної культури фахівців соціономічної сфери присвячено низку робіт як вітчизняних, так і іноземних авторів (О.М. Гончарова, М.П. Морзе, В.М. Петрик, М.І. Жалдак і ін.), інформаційну безпеку особистості розглядають: Г.В. Грачов, Т.А. Малих, Л.В. Астахова, В.П. Петров, А.М. Прихожан, соціально-правові аспекти інформаційної безпеки: В.В. Остроухов, М.М. Присяжнюк, проблеми комп'ютерної та Інтернет-залежності: Є.В. Конаєва, Кімберлі Янг, Марк Гріффітс.

Метою статті є виокремлення небезпек інформаційно-психологічного впливу інформаційного середовища на майбутніх фахівців соціономічної сфери педагогічних ВНЗ, виявлення найбільш поширених та небезпечних інформаційно-психологічних впливів та їх наслідків.

Основний виклад матеріалу.

Згідно з Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», інформаційна безпека визначається як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [3].

Поняття «інформаційна безпека» розглядається у двох напрямках, перший — це безпосередній захист інформації під час її передачі, зберігання тощо, що відноситься до області інформатики та програмування. Другий — це інформаційна безпека особистості, або інформаційно-психологічна безпека особистості. З логіки нашого дослідження ми будемо розглядати саме другий напрямок.

Д. С. Синицін під інформаційно-психологічною безпекою особистості розуміє стан захищеності її психіки від дії багатоманітних інформаційних чинників, які перешкоджають або ускладнюють формування і функціонування адекватної інформаційно-орієнтовної основи соціальної поведінки людини (та в цілому життєдіяльності в суспільстві), а також адекватні системі його суб'єктивних (особистісних, суб'єктивно-особистісних) відносин до довколишнього світу та самого себе [6].

Грачов Г.В. розглядає поняття «інформаційно-психологічна безпека» як стан захищеності індивідуальної, групової та суспільної психології і, відповідно, соціальних суб'єктів різних рівнів спільності, масштабу, системно-структурної та функціональної організації від впливу інформаційних факторів, що викликають дисфункціональні соціальні процеси [2].

Наслідками негативних інформаційно-психологічних впливів може стати спотворення інформаційно-орієнтовної основи життєдіяльності – знання (уявлення) про навколишній світ, людей та інші різноманітні відомості, які є інформаційним забезпеченням активності людини; групових і соціальних норм, потреб, інтересів, схильностей; самооцінки (в т.ч. почуття власної гідності, самоповага, гордість), суб'єктивних відносин особистості, світогляду, переконань, вірувань, смислових, цільових, операційних установок і т. ін.; психічних станів; способів мислення, стилю поведінки і спілкування, звичок, умінь, навичок і т. ін. [1].

У роботах Л.В. Астахової зазначається, що вплив на людську психіку може здійснюватися в різних формах. Виділяються наступні види психологічного впливу:

- інформаційно-психологічний вплив – це вплив словом, інформацією. Психологічний вплив такого виду ставить своєю основною метою формування певних ідеологічних (соціальних) ідей, поглядів, уявлень, переконань, одночасно він викликає у людей позитивні або негативні емоції, почуття і навіть масові реакції, наприклад, паніку;

- психогенний вплив здійснюється в результаті фізичного впливу на мозок людини в результаті травми голови або впливу фізичних факторів (звуку, освітлення, температури тощо), а також шокowego впливу навколишніх умов або якихось подій (наприклад, картин масових руйнувань, численних жертв і т. ін.). У результаті психогенного впливу людина не в змозі раціонально діяти, втрачає орієнтацію в просторі, відчуває афект чи депресію, впадає в паніку, в стан ступору і т. ін.;

- психоаналітичний вплив – на підсвідомість людини терапевтичними засобами, особливо в стані гіпнозу або глибокого сну;

- нейролінгвістичний вплив відрізняється від психологічного впливу тим, що змінює мотивацію людей шляхом введення в їх свідомість спеціальних лінгвістичних програм;

- психотронний (парапсихологічний, екстрасенсорний) вплив, це – вплив на людей, здійснюваний шляхом передачі інформації через позачуттєве (неусвідомлене) сприйняття. Найбільш відомим тут є «феномен 25 кадру», хоча його ефективність до кінця не вивчена. Крім того, відомі факти проведення робіт зі створення генераторів високочастотного і низькочастотного кодування мозку;

- психотропні дії впливу на психіку людини за допомогою медичних препаратів, хімічних або біологічних речовин.

При цьому інформаційно-психологічний вплив має найбільш широкий обсяг охоплення об'єктів і є найбільш універсальним за характером дії [1].

В Указі президента «Про доктрину інформаційної безпеки України» перелічені основні реальні та потенційні загрози інформаційної безпеки України, з них є такі, що виступають носіями небезпеки особистості, зокрема, май-

бутих фахівців соціономічної сфери педагогічних ВНЗ. До них можна віднести наступні небезпеки інформаційного середовища:

поширення у світовому інформаційному просторі викривленої, недостовірної та упередженої інформації; прояви комп'ютерної злочинності, комп'ютерного тероризму, що загрожують сталому та безпечному функціонуванню національних інформаційно-телекомунікаційних систем; зовнішні негативні інформаційні впливи на суспільну свідомість через засоби масової інформації, а також мережу Інтернет.

Негативні інформаційні впливи, спрямовані на підрив конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів України; використання засобів масової інформації, а також мережі Інтернет для пропаганди сепаратизму за етнічною, мовною, релігійною та іншими ознаками; негативний інформаційно-психологічний вплив на населення України.

Негативні інформаційні впливи, в тому числі із застосуванням спеціальних засобів, на індивідуальну та суспільну свідомість; поширення суб'єктами інформаційної діяльності – викривленої, недостовірної та упередженої інформації.

Несанкціонований доступ, порушення встановленого порядку роботи з інформаційними ресурсами в галузях національної економіки, викривлення інформації у таких ресурсах; використання неліцензованого і несертифікованого програмного забезпечення, засобів і комплексів обробки інформації; недостатній рівень розвитку національної інформаційної інфраструктури.

Недодержання прав людини і громадянина на одержання інформації, необхідної для захисту їх соціально-економічних прав.

Поширення в засобах масової інформації невластивих українській культурній традиції цінностей і способу життя, культу насильства, жорстокості, порнографії, зневажливого ставлення до людської і національної гідності.

Тенденція до витіснення з інформаційного простору та молодіжної культури українських мистецьких творів, народних традицій і форм дозвілля; послаблення суспільно-політичної, міжетнічної та міжконфесійної єдності суспільства.

Недостатній захист від несанкціонованого доступу до інформації внаслідок використання іноземних інформаційних технологій та техніки [3].

Д.С. Синицін виділяє два основні різновиди негативного інформаційно-психологічного впливу на особистість:

- девальвація духовних цінностей, пропаганда зразків масової культури, заснованих на культурі насилля, на духовних та моральних цінностях, що суперечать цінностям, що прийняті у суспільстві;

- маніпулювання інформацією (дезінформація, приховування, спотворення інформації) [6].

У концепції інформаційної безпеки дітей Г.У. Солдатова визначає, що ризикований контент в Інтернеті умовно можна розділити на дві групи залежно від ступеня шкоди, яку подібні матеріали (тексти, картинки, аудіо, відео-файли, посилення на сторонні ресурси) можуть завдати шкоди здоров'ю та розвитку особистості. Так, до небезпечного або шкідливого контенту відносяться матеріали ненависницького і екстремістського характеру, дитяча порнографія, інформація, що пропагує нанесення собі шкоди, суїцид, азартні

ігри, наркотичні речовини та ін. До цієї ж категорії можна віднести еротичу і порнографію, матеріали, що містять насильство, вбивства, агресію, жорстокість, пропаганду нездорового способу життя. Для недосвідченої і довірливої особи загрозу представляє інформація, що містить помилкові поради (наприклад, про вживання тих чи інших лікарських засобів, прийомів схуднення і пр.), пропаганду небезпечних для життя і здоров'я захоплень та ігор. Ще одна категорія негативного контенту – неетичний контент. Це матеріали, здатні налякати або розладнати особистість: - інформація про неприємні події та явища, цензурна лексика, а також до них можна віднести повідомлення про катастрофи, аварії і таке інше, подані в певних ракурсах. Таким чином, негативну для особистості інформацію в мережі можна визначити як матеріали, здатні викликати у особистості страх, жах і паніку, розладнати її, а також матеріали, що виправдовують насильство і протиправну поведінку, заподіяння собі шкоди. У реальності потенційна шкода від зіткнення з негативним контентом і реакція особистості на подібні матеріали безпосередньо залежать від її віку, індивідуальних особливостей, попереднього досвіду, психологічного стану та багатьох інших факторів [4].

Звертаючись до наших попередніх розвідок загроз, які несе інформаційне середовище, нами були виявлені наступні: контентні, психологічні, морально-духовні, фізіологічні, делінквентні. На нашу думку, контент є основною причиною виникнення більшості загроз інформаційно-психологічного впливу на особистість. Проаналізувавши результати соціологічних опитувань [4], можна виділити найбільш поширені і ризиковані для здоров'я та розвитку особистості види контенту:

- агресивний і ненависницький контент. У мережі такий контент представлений в текстах, фотографіях, картинках, відео, і в цілому у формі мультимедійного контенту, що містять приховані та відкриті конфлікти, агресію, насильство, жорстокість, образи, переслідування, приниження, знущання, а також націоналістичні і екстремістські ідеї та погляди. Весь цей контент може бути спрямований як проти окремих людей, так і цілих груп, які виділяють на основі культурних, соціальних, етнічних, расових, фізичних, світоглядних та інших особливостей. Ненависницький контент, пов'язаний саме з людьми, особливо деструктивно діє на сприйняття особистістю довколишнього світу в контексті міжлюдських відносин. Крім того, нерідко об'єктами жорстокості в подібному контенті стають, наприклад, тварини. Разове зіткнення з такою інформацією може виявитися серйозною психологічною травмою для підлітка, а багаторазове – стимулює розвиток жорстокості, байдужості і знижують цінність життя як такого;

- матеріали сексуального характеру. Молодь, на відміну від дорослих, ще не вміє розрізняти уяву і дійсність, і тому їй треба, по можливості, захистити від потенційно небезпечних впливів мережових еротичи і порнографії. У більшості дорослих є «імунітет» до подібного роду матеріалів, в той час як у юних користувачів він ще не сформований. Сприймаючи як належне те, що вони бачать на екрані, підлітки отримують невірне уявлення про сексуальне життя, про відносини між чоловіком і жінкою. Наслідки можуть бути різними: особистість може злякатися і сприймати надалі сексуальні відносини як щось ганебне або ж розчаруватися, вирішивши, що те, що вона побачила на

екрані, і є любов, звідси можливим стає і розвиток відхилень в сексуальній поведінці;

- інформація про способи самогубства. На сайтах можна знайти готові інструкції про те, як і яким способом краще це зробити, прочитати історії про тих, хто вже пробував, і навіть підшукати компаньйонів. У період кризи вплив цілого ряду факторів може штовхати особистість до перегляду саме цього контенту. У результаті у особистості зростає рівень тривоги, виникає почуття самотності і беззахисності в потенційно ворожому їй світі. Крім того, можуть посилюватися екзистенційні страхи, часом ірраціональні, формуються депресивні стани. Інтернет-середовище в даному випадку може здатися особистості більш комфортним, що дозволяє відкритися своїм співрозмовникам, поділитися своїми сумнівами і тривогами [4].

У сучасних умовах стає очевидною необхідність налагодження соціального контролю і управління інформаційним середовищем. Водночас, світове співтовариство не прийшло до єдиного розуміння механізмів, форм і способів соціального контролю глобальної комп'ютерної мережі. Створені міжнародні організації, в тому числі і під егідою ООН, поки вирішити дану проблему не можуть через серйозні суперечності ідеологічного, світоглядного та економічного характеру.

Майбутні фахівці соціономічної сфери педагогічних ВНЗ покликані оптимізувати суспільну діяльність, втілювати набуті комунікативні, посередницькі, організаційні вміння та навички. Одним із важливих завдань для цих фахівців є формування у дітей культури безпечного використання інформаційного середовища, але водночас фахівці соціономічної сфери педагогічних ВНЗ також є активними користувачами інформаційного середовища та потенційними жертвами тих небезпек, що розглядалися вище. Тому для мінімізації негативних впливів необхідно формувати культуру безпечного використання інформаційного середовища у майбутніх фахівців соціономічної сфери педагогічних ВНЗ, що дасть їм можливість розпізнавати зазначені небезпеки та уникати негативних наслідків їхнього впливу, а також формувати у дітей вміння безпечного використання інформаційного середовища.

Література:

1. Астахова Л.В. Критическое мышление как средство обеспечения информационно-психологической безопасности личности: [Монография] / Л.В. Астахова. — М. : РАН, 2009. — 136 с.

2. Грачев Г.В. Информационно-психологическая безопасность личности: состояние и возможности психологической защиты / Г.В. Грачев. — М. : Изд-во РАГС. — 1998. — 125 с.

3. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 9.01.2007 № 537-V // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — №12. — 102 с.

4. Концепция информационной безопасности детей / [Электронный ресурс]. — Режим доступу: <http://rkn.gov.ru/mass-communications/p700/p701/?print=1>

5. Про Доктрину інформаційної безпеки України : Указ Президента України від 8 лип. 2009 р. № 514/2009 / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/9570.html>.

6. Сينيцын Д.С. Обучение подростков информационно-психологической безопасности / Д.С. Сينيцын // Человек и образование. — 2005. Yanovskiy Anatoliy № 1. — С. 50-52.

THE ANALYSIS OF DANGER INFORMATION-PSYCHOLOGICAL INFLUENCE OF THE INFORMATION ENVIRONMENT FOR THE FUTURE PROFESSIONALS SOCIONOMIC AREAS OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

Yanovskiy Anatoliy

***Abstract.** In the article problem of negative information-psychological impact of the information environment for future professionals of socionomic areas of pedagogical universities is examined. The article aims to separation and analysis of the major threats to the information environment and study its impact on the future professionals of socionomic areas of pedagogical universities. The article the concept of information security and information-psychological security is examined. The article deals with the concept of information security and information-psychological security. Information security is defined as the state of protection of the vital interests of human society and the state in which prevention damage due to: incomplete, untimely and false information used; negative impact of information; negative effects of information technology; unauthorized distribution, use and violations of integrity, confidentiality and availability of information.*

The information-psychological security of the individual is state of protection the individual's mentality from the influence pluralistic media factors that complicate the formation and functioning of adequate information indicative base for social behavior and adequate system of its subjective (personal, subjective and personal) relationship to the surrounding world and himself.

There are the following types of negative information psychological impact on the individual, such as: the devaluation of spiritual values, propaganda examples of popular culture, based on the cult of violence, the spiritual and moral values ??that are contrary to the values ??that are accepted in society; manipulation of information (disinformation, concealment, misrepresentation of information). The consequences of negative information and psychological effects may be estimated distortion information and the basis of life - knowledge about the world, people and various other information that is information support human activity; group and social norms, needs, interests and aptitudes.